

ISSN: 2147-8465

e-ISSN: 2791-9773

**ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
KARATEKİN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ****KAREFAD****Fiilimsi Eklerinin Kullanım Sıklığı****Serdar Altuntaş*** **Öz**

Basit bir cümlede sadece asıl fiille yani tek bir yüklemle birden fazla hareketi ifade etmek mümkün değildir. Fiilimsi ekleri, bir cümlede asıl fiilin yanı sıra birden fazla hareketi bildirebilmek için başvuru alan biçim birimleridir. Yan cümle oluşturma işlevleri dolayısıyla yoğun bir kullanıma sahiptirler. Her fiilimsi türünün ve her fiilimsi ekinin görevi, işlevi ve verimliliği farklıdır. Eklerin görevleri ve özellikleri ile aynı işlevde olan eklerin verimlilikleri, eklerin işlevliklerini etkilemektedir. Bir fiilimsi ekinin aynı kategoride bulunduğu diğer eklerden öne çıkabilmesi, hareketi aktif bir şekilde bildirebilme ve bunu yaparken diğer isim çekim eklerini alabilme işlevine bağlıdır. Bu durum da eklerin kullanım sıklığına yansımaktadır. Makalede Türkiye Türkçesindeki fiilimsi eklerinin kullanım sıklıkları incelenmiştir. Genelden özele metoduyla ilk başlıkta fiilimsi eklerinin yazı dilindeki genel kullanım sıklıkları verilmiştir. Ardından fiilimsi eklerinin edebî dildeki ve gazete dilindeki kullanım sıklıkları, iki farklı başlık altında gösterilmiştir. Fiilimsi eklerinin kullanım sıklıklarının edebî dil ile gazete dilinde farklı oldukları gözlemlenmiştir. Hem köşe yazısı hem de öykü taramalarından elde edilen verilere göre yazı dilinde en sık kullanılan fiilimsi eklerinin sırasıyla “-mA, -DXK, -An, -Xp, -mAk” ekleri olduğu saptanmıştır. Elde edilen bulguların değerlendirilmesi çalışmanın sonunda ayrı bir başlık altında yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebî dil, fiilimsi ekleri, gazete dili, kullanım sıklığı, Türkiye Türkçesi

*Sorumlu Yazar: Doktorant, Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kayseri/Türkiye, E-posta: sdraltntas@gmail.com

MAKALE TÜRÜ

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi

12.02.2025

Kabul Tarihi

21.03.2025

doi: 10.57115/karefad.1638233

Atıf: Altuntaş, S. (2025). Fiilimsi eklerinin kullanım sıklığı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 69-97. <https://doi.org/10.57115/karefad.1638233>

Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

Yayımlanan makalenin telif hakkı CC BY-NC 4.0 lisansı altında yazarına aittir. Bu lisansın bir kopyasını görüntülemek için <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr> adresini ziyaret ediniz.

Frequency of Use of Gerundial Suffixes

Serdar Altuntaş*

Abstract

In a simple sentence, it is not possible to express more than one action with only one predicate. Gerundial affixes are morphological units used to express more than one movement in a sentence. They are used extensively because they form subordinate clauses. Each type of gerundial and each gerundial suffix has a different function, functionality and efficiency. The tasks, properties and efficiency of the affixes affect their usefulness. The ability of a gerundial suffix to stand out from other suffixes in the same category depends on its ability to actively report movement and to take other noun inflectional suffixes. This is reflected in the frequency of use of affixes. In this article, the frequency of use of gerundial affixes in Turkey Turkish is analyzed. With the method from general to specific, the general usage frequencies of gerundial suffixes in written language are given in the first title. Then, the frequency of use of gerundial suffixes in literary language and newspaper language are shown under two different headings. It has been observed that the frequency of use of gerundial suffixes is different in literary and newspaper language. According to the data obtained from both column and story scans, it was determined that the most frequently used gerundial suffixes in the written language were “-mA, -DXK, -An, -Xp, -mAk” respectively. The evaluation of the findings obtained is made under a separate heading at the end of the study.

Keywords: Literary language, gerundial suffixes, newspaper language, frequency of use, Turkish

*Corresponding Author: PhD. Candidate, Erciyes University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Kayseri/Türkiye, E-mail: srdaraltntas@gmail.com

ARTICLE TYPE	Received Date	Accepted Date
Research Article	02.12.2025	03.21.2025

The copyright of the published article belongs to its author under CC BY-NC 4.0 license. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>

Giriş

Fiilimsi ekleri, fiil kök ve gövdelerine gelip hem fiil hem de isim işleyişinde olan birer fiil ismidirler. Bu yönleriyle isim çekim eklerini alabilirler ve Yılmaz'ın (2009) “Yan tümcenin zorunlu koşulu, bünyesinde şekil bilimi açısından bitimli kelime şeklinin, söz dizimi bakımından yüklem bulunmasıdır.” (s. 38) ifadesiyle vurguladığı üzere bir asıl fiil gibi çeşitli öğelerce belirtilebilirler. Dolayısıyla doğrudan veya isim çekim eklerini alarak asıl fiile bağlanmaya ve kelime grubu kurmaya elverişlidirler. “Fiilimsinin hareketi detaylı ifade etmedeki (cümleyi/ögeyi uzatmadaki) en aktif kullanımı, sözcük türlerince nitelenmesi/asıl fiil gibi öge alması yani fiilimsi grubu hâlini almasıdır.” (Altuntaş, 2022, s. 365). Fiilimsi grubu oluşturmanın yanı sıra genitif, iyelik ve hâl ekleriyle birlikte kelime gruplarının içinde de yer alabilirler. Sıralanan bu biçimsel özellikler, fiilimsileri işlek kılar ve anlatılmak istenen bir veya birden çok ifadenin tek ögede/cümlede verilmesini sağlar. Yani anlamın akıcılığını bozmadan uzun cümle kurdurabilirler.

Fiilimsi ekleri “isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil” olmak üzere üç türe ayrılırlar. Temelde fiilin isim, sıfat ve zarf hâlini verirler. İsim-fiil ekleri, hareketi ve hareketin ismini bildirirler. Sıfat-fiil ekleri, zaman ifadesi taşıyarak öznenin yaptığı hareketi nitelerler. Ergin (2019), sıfat-fiil eklerinin “asıl isimlerden farkı nesneyi hareketine göre adlandırması, onu asıl varlığı ile şu veya bu kalıcı vasfı ile değil, hareketi ile ifade etmesi” olduğunu belirtir (s. 333). İsim-fiil ve sıfat-fiil eklerini tek başlık (“isim-fiil” başlığı) altında toplayan Eraslan (1980), “nesne karşılamak” ve “hareket karşılamak” olmak üzere iki temel işlevlerinin olduğunu vurgular (s. 132-137). Zarf-fiil ekleri, hareketin gerçekleşme sebebini, şeklini, tarzını bildirirler ve yüklemle birliktelik kurarak zaman ifadesi taşırlar.

Türkiye Türkçesinin gramer kitaplarında fiilimsi eklerinin verildiği bölümlerde eklerin kullanım sıklığıyla ilgili gözlem ve tahminlere yer verilmiştir. Örneğin Ergin (2019), “-An” sıfat-fiil eki ve “-Xp” zarf-fiil eki için “eskiden beri en geniş ölçüde kullanılan”, “-ArAk” zarf-fiil eki için “bugün en geniş ölçüde kullanılan”, “-mXş” sıfat-fiil eki için “bu ek de çok kullanılan bir partisip ekidir.”, “-(X)r” sıfat-fiil eki için “bu ekler çok fazla kullanılmaz.” (s. 335-336) gibi bilgiler vermiştir. Özkan vd. (2020) söz dizimi çalışmalarında isim-fiil ekleri hakkında bilgi verirken “Daha çok -mAk ekli isim-fiiller kullanılır.” (s. 95) iddiasında bulunmuşlardır. Bayraktar, “-A” zarf-fiil eki için “sıklıkla kullanılmaktadır.” (Bayraktar, 2018, s. 139), “-Xp” zarf-fiil eki için “sıkça kullanılan zarf-fiil eklerinden biridir.” (s. 162) şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Belli bir veriye dayanmayıp gözlemden oluşan bu açıklamaların dışında Johanson (1972) gazete dilini inceleyip şu bilgiyi vermiştir: “Yaptığım bir incelememden -ip ulacının bugünkü gazete dilinde çok seyrek olduğu ve -kullanılırsa- hemen yalnız sınırlayıcı olarak

yani bir fiilin veya fiil grubunun anlamını etkileyen bir görev görerek kullanıldığı anlaşılmaktadır.” (s. 528)¹

Bu makaleyle fiilimsi eklerinin kullanım sıklığının yakın bir saptamasını yapmak ve fiilimsilerle ilgili yapılan çalışmalarda eklerin kullanım sıklığına yer verilirken başvurulabilecek bir veri kaynağı oluşturmak amaçlanmıştır. Ayrıca gazete dilinin edebî dilden farklı bir yapıda bulunması dolayısıyla çalışmada fiilimsi eklerinin edebî dildeki ve gazete dilindeki kullanım sıklıklarının birbiriyle örtüşmediği izah edilmek istenmiştir.

Araştırma Yöntemi, Malzemenin Niteliği ve Açıklamalar

Çalışmada veri toplama tekniklerinden belgesel kaynak tarama yöntemine, veri analiz tekniklerinden betimsel istatistiğe başvurulmuştur. Nicel araştırma temelli tekil bir tarama yapılmıştır.²

Son on iki yılda yayımlanmış on beş öykü kitabından ve *Türk Dili* (TDK yayını), *Dil ve Edebiyat* (Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği yayını) ile *Olağan Hikâye* (Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği yayını) adlı üç farklı dergiden seksen öykü; on farklı gazeteden yazarları farklı seksen köşe yazısı olmak üzere toplamda yüz altmış metin taranmıştır.³ Elde edilen malzeme ve düzensiz veri yığını, sınıflandırmalar sonucu “işlenmiş veriye” dönüştürülmüştür. Sayısal analiz yapıldıktan sonra ulaşılan bulgular, tablolar hâlinde verilmiş ve çalışmanın sonunda genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Türkçenin tarihî dönemlerinde bir sıfat-fiil eki iken daha sonraları zaman çekiminde kullanılan ekler bulunmaktadır. “-AsI” ve “-AcAK” ekleri buna örnektir. Söz konusu değişmelerin yanı sıra Eski Anadolu Türkçesinde ortaya çıkan “-AsI” sıfat-fiil eki, yaygın bir kullanıma sahiptir. Eski Anadolu Türkçesinin sonuna doğru “-AsI” sıfat-fiil/fiil çekim eki, yerini “-AcAK” ekine bırakmıştır (Eraslan, 1980, s. 26). Günümüzde ise kullanımdan tamamen düşmek üzeredir. Söz konusu durumda olduğu gibi eklerin kullanımları ve kullanım sıklıkları içinde bulundukları zamana göre değişkenlik göstermiştir. Teknolojik gelişmelere paralel olarak dil, hızlı bir değişim içindedir. Bu çalışmada dildeki değişim hızı göz önünde bulundurulmuş ve gerçeğe en yakın sonuca ulaşabilmek için köşe yazıları ile dergilerden taranan öyküler, 2024 yılı içerisinde yayımlanmış sayılardan seçilmiştir.

¹ Johanson, bu bilgilendirmenin dipnotunda şu açıklamaya yer vermiştir: “Henüz yayımlanmamış olan ‘Sentence Complexity in Newspaper Turkish’ adlı bir yazı.” Yapılan araştırmalar sonucu söz konusu çalışmaya ulaşamamış ve Johanson’la kurulan irtibatla çalışmanın yayımlanmadığı bilgisi edinilmiştir.

²Araştırma yönteminde Seyidoğlu’nun çalışması (Seyidoğlu, 2000) dikkate alınmıştır.

³Malzemenin tarandığı metinlerin listesi çalışmanın sonunda “Ek” olarak verilmiştir.

Yazarların çoklukla farklı olmasının nedeni, dil kullanım alışkanlığıdır. Yazarlar, ortaya koydukları eserlerde edebî dil sınırının dışına çıkmama gayretindeyken ister istemez konuşma dilinde sık sık kullandıkları ekleri, ifadeleri normalleşmiş bir biçimde yazılarına da yansıtmışlardır. Bahsi geçen durum dolayısıyla kısa bir metinde yer alan bir ekin kullanım sıklığı, uzun bir metne göre daha fazla olabilmektedir. Örneğin üç sayfalık bir öykü olan *Riga Cetveli*'nde (Ünüvar, 2024, s. 102-104) kırk iki tane “-mAk” isim-fiil eki varken otuz beş sayfalık *Fotoğrafçı Sarhoş Mustafa*’da (Kutlu, 2023) yirmi beş tane “-mAk” isim-fiil eki vardır. Beş sayfalık *Mağara*’da (Arslan, 2024, s. 67-71) altmış dört tane “-DXK” sıfat-fiil eki varken üç sayfalık *Aldanmak*’ta (Orman, 2024, s. 122-124) dört tane “-DXK” sıfat-fiil eki vardır. Dört sayfalık *Benekli*’de (Kılınç, 2024, s. 64-67) on iki tane “-ArAk” zarf-fiil eki varken beş sayfalık *Hesna’nın Günahı*’nda (Uçar, 2024, s. 90-94) bu eke rastlanmamıştır. Bu durumun çalışmadaki verilerin genel geçerliliğini gerçeklikten uzaklaştırmaması için yüz altmış metin, çoklukla farklı yazarlardan seçilmiştir. Tür seçiminde de aynı hassasiyet gösterilmiştir. Roman türünün uzunluğu nedeniyle yazarların dil kullanım alışkanlığının, analiz sonucunu gerçekten uzaklaştırma riski bulunmaktadır. Fiilimsi ekleri uzun anlatımı sağlayan biçim birimleri oldukları için genellikle kısa diyalog temelli olan piyeslerde ve şiirlerde yaygın bir şekilde kullanılmamaktadır. Romanların aksine kısa olmaları ve edebî dilin bütün özelliklerini yansıtmaları nedeniyle edebî dili temsilen öykü merkezli bir derleme yapılmıştır.

“-AcAğI esnada / gibi / için / sırada / yerde / zaman”, “-AcAğInA göre”, “-AcAğINdAn dolayı / ötürü”, “-AcAK gibi / kadar”, “-AlI beri”, “-AlIdAn beri / bu yana”, “-DX... -mX”, “-DXğX esnada / gibi / hâlde / kadar / kadarıyla / müddetçe / sırada / zaman”, “-DXğXNdAn beri / dolayı”, “-DXKtAn önce / sonra”, “-mAdAn önce / sonra”, “-mAsI dolayısıyla / için / sebebiyle / üzerine”, “-mAsInA rağmen”, “-mAsIndAn dolayı / ötürü”, “-mAk için / üzere / yerine”, “-mAzdAn önce / sonra”, “-mXş gibi / kadar”, “-XncAyA dek / kadar”, “-(X)r gibi” (Argunşah, 2011; Gülsevin, 2000) gibi zarf yapısını temsil eden ve cümlede zarf tümlecini oluşturan kalıp ifadeler, birer ek olmadıkları için zarf-fiil eklerinin kullanım sıklıklarında incelenmemiş ve çalışmaya alınmamıştır.

1. Yazı Dilinde Fiilimsi Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan köşe yazılarındaki ve öykülerdeki malzemenin veri toplamı ile fiilimsi eklerinin yazı dilindeki kullanım sıklıkları, beş başlık altında sınıflandırılmış ve her başlık altında kullanım sıklığıyla beraber sıralamayı içeren tablolar verilmiştir.

1.1. Üç Fiilimsi Türünün Kullanım Sıklığı

Taranan metinlerdeki malzemenin verilerine göre üç fiilimsi türünün (isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil) genel kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 1

Üç Fiilimsi Türünün Kullanım Sıklığı

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
Sıfat-Fiil	6680	%45,430
İsim-Fiil	4250	%28,904
Zarf-Fiil	3774	%25,666

1.2. İsim-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan metinlerdeki malzemenin verilerine göre isim-fiil eklerinin kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 2

İsim-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-mA	2719	%63,976
-mAk	1118	%26,306
-Xş	413	%9,718

1.3. Sıfat-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan metinlerdeki malzemenin verilerine göre sıfat-fiil eklerinin kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 3

Sıfat-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-DXK	2708	%40,539
-An	2683	%40,165
-AcAK	732	%10,958
-mXş	388	%5,808
-mAz	87	%1,302
-(X)r	71	%1,063
-AsI	11	%0,165

1.4. Zarf-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan metinlerdeki malzemenin verilerine göre zarf-fiil eklerinin kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 4

Zarf-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-Xp	1158	%30,684
-ArAk	702	%18,601
-ken	487	%12,904
-A	456	%12,083
-mAdAn	250	%6,624
-XncA	229	%6,068
-DXğXNdA	218	%5,776
-DXKÇA	146	%3,869
-DXğXNdAn	38	%1,007
-(X)r... -mAz	34	%0,901
-All	19	%0,503
-cAsInA	16	%0,424
-DXğXncA	10	%0,265
-mAksIzIn	6	%0,159
-mAktAnsA	4	%0,106
-AsIyA	1	%0,026

1.5. Fiilimsi Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan metinlerdeki malzemenin verilerine göre fiilimsi eklerinin genel kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 5*Fiilimsi Eklerinin Kullanım Sıklığı*

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-mA	2719	%18,492
-DXK	2708	%18,417
-An	2683	%18,247
-Xp	1158	%7,875
-mAk	1118	%7,603
-AcAK	732	%4,978
-ArAk	702	%4,774
-ken	487	%3,312
-A	456	%3,101
-Xş	413	%2,809
-mXş	388	%2,639
-mAdAn	250	%1,700
-XncA	229	%1,557
-DXğXNdA	218	%1,483
-DXKçA	146	%0,993
-mAz	87	%0,592
-(X)r	71	%0,483
-DXğXNdAn	38	%0,258
-(X)r... -mAz	34	%0,231
-AlI	19	%0,129
-cAsInA	16	%0,109
-AsI	11	%0,075
-DXğXncA	10	%0,068
-mAksIzIn	6	%0,041
-mAktAnsA	4	%0,027
-AsIyA	1	%0,007

2. Edebî Dilde Fiilimsi Eklerinin Kullanım Sıklığı

Fiilimsi eklerinin edebî dilde kullanım sıklıkları beş başlık altında sınıflandırılmış ve her başlık altında kullanım sıklığıyla beraber sıralamayı içeren tablolar verilmiştir.

2.1. Üç Fiilimsi Türünün Kullanım Sıklığı

Taranan öykülerdeki malzemenin verilerine göre üç fiilimsi türünün (isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil) edebî dilde kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 6*Edebî Dilde Üç Fiilimsi Türünün Kullanım Sıklığı*

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
Sıfat-Fiil	4313	%44,191
Zarf-Fiil	3029	%31,035
İsim-Fiil	2418	%24,775

2.2. İsim-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan öykülerdeki malzemenin verilerine göre isim-fiil eklerinin edebî dilde kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 7*Edebî Dilde İsim-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı*

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-mA	1403	%58,023
-mAk	753	%31,141
-Xş	262	%10,835

2.3. Sıfat-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan öykülerdeki malzemenin verilerine göre sıfat-fiil eklerinin edebî dilde kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 8*Edebî Dilde Sıfat-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı*

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-DXK	1928	%44,702
-An	1601	%37,120
-AcAK	380	%8,811
-mXş	301	%6,979
-mAz	66	%1,530
-(X)r	29	%0,672
-AsI	8	%0,185

2.4. Zarf-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan öykülerdeki malzemenin verilerine göre zarf-fiil eklerinin edebî dilde kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 9*Edebî Dilde Zarf-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı*

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-Xp	1020	%33,674
-A	425	%14,031
-ken	396	%13,074
-ArAk	380	%12,545
-mAdAn	221	%7,296
-XncA	203	%6,702
-DXğXNdA	157	%5,183
-DXKÇA	118	%3,896
-DXğXNdAn	30	%0,990
-(X)r... -mAz	30	%0,990
-All	18	%0,594
-cAsInA	14	%0,462
-DXğXncA	8	%0,264
-mAksIzIn	4	%0,132
-mAktAnsA	4	%0,132
-AsIyA	1	%0,033

2.5. Fiilimsi Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan öykülerdeki malzemenin verilerine göre fiilimsi eklerinin edebî dilde kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 10*Edebî Dilde Fiilimsi Eklerinin Kullanım Sıklığı*

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-DXK	1928	%19,754
-An	1601	%16,404
-mA	1403	%14,375
-Xp	1020	%10,451
-mAk	753	%7,715
-A	425	%4,355
-ken	396	%4,057
-AcAK	380	%3,893
-ArAk	380	%3,893
-mXş	301	%3,084
-Xş	262	%2,684
-mAdAn	221	%2,264
-XncA	203	%2,080
-DXğXNdA	157	%1,609
-DXKçA	118	%1,209
-mAz	66	%0,676
-DXğXNdAn	30	%0,307
-(X)r... -mAz	30	%0,307
-(X)r	29	%0,297
-AlI	18	%0,184
-cAsInA	14	%0,143
-AsI	8	%0,082
-DXğXncA	8	%0,082
-mAksIzIn	4	%0,041
-mAktAnsA	4	%0,041
-AsIyA	1	%0,010

3. Gazete Dilinde Fiilimsi Eklerinin Kullanım Sıklığı

Fiilimsi eklerinin gazete dilinde kullanım sıklıkları beş başlık altında sınıflandırılmış ve her başlık altında kullanım sıklığıyla beraber sıralamayı içeren tablolar verilmiştir.

3.1. Üç Fiilimsi Türünün Kullanım Sıklığı

Taranan köşe yazılarındaki malzemenin verilerine göre üç fiilimsi türünün (isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil) gazete dilinde sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 11*Gazete Dilinde Üç Fiilimsi Türünün Kullanım Sıklığı*

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
Sıfat-Fiil	2367	%47,876
İsim-Fiil	1832	%37,055
Zarf-Fiil	745	%15,069

3.2. İsim-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan köşe yazılarındaki malzemenin verilerine göre isim-fiil eklerinin gazete dilinde kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 12*Gazete Dilinde İsim-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı*

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-mA	1316	%71,834
-mAk	365	%19,924
-Xş	151	%8,242

3.3. Sıfat-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan köşe yazılarındaki malzemenin verilerine göre sıfat-fiil eklerinin gazete dilinde kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 13*Gazete Dilinde Sıfat-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı*

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-An	1082	%45,71
-DXK	780	%32,95
-AcAK	352	%14,87
-mXş	87	%3,68
-(X)r	42	%1,77
-mAz	21	%0,89
-AsI	3	%0,13

3.4. Zarf-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan köşe yazılarındaki malzemenin verilerine göre zarf-fiil eklerinin gazete dilinde kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir.

Tablo 14
Gazete Dilinde Zarf-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-ArAk	322	%43,221
-Xp	138	%18,523
-ken	91	%12,215
-DXğXNdA	61	%8,188
-A	31	%4,161
-mAdAn	29	%3,893
-DXXKçA	28	%3,758
-XncA	26	%3,490
-DXğXNdAn	8	%1,074
-(X)r... -mAz	4	%0,537
-cAsInA	2	%0,268
-DXğXncA	2	%0,268
-mAksIzIn	2	%0,268
-All	1	%0,134

3.5. Fiilimsi Eklerinin Kullanım Sıklığı

Taranan köşe yazılarındaki malzemenin verilerine göre fiilimsi eklerinin gazete dilinde kullanım sıklıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sıralamaları tabloda verilmiştir

Tablo 15*Fiilimsi Eklerinin Kullanım Sıklığı*

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-mA	1316	%26,618
-An	1082	%21,885
-DXK	780	%15,777
-mAk	745	%7,383
-AcAK	365	%7,120
-ArAk	322	%6,513
-Xş	151	%3,054
-Xp	138	%2,791
-ken	91	%1,841
-mXş	87	%1,760
-DXğXNdA	61	%1,234
-(X)r	42	%0,850
-A	31	%0,627
-mAdAn	29	%0,587
-DXKçA	28	%0,566
-XncA	26	%0,526
-mAz	21	%0,425
-DXğXNdAn	8	%0,162
-(X)r... -mAz	4	%0,081
-AsI	3	%0,061
-cAsInA	2	%0,040
-DXğXncA	2	%0,040
-mAksIzIn	2	%0,040
-All	1	%0,020

Değerlendirme ve Sonuç

Taranan metinlerden elde edilen verilerin sonucuna göre Türkiye Türkçesinde en sık kullanılan fiilimsi türü, %45,43 oranla sıfat-fiildir. Sıfat-fiil ekleri (“-DXK” eki hariç) hareket ve zamanı yapıyla (öznesiyle) birlikte bildirirler. Özneyi niteleme özellikleri dolayısıyla özne hakkında uzun bilgi kodlarını taşıma işlevindedirler. Örneğin “*Caddenin karşı yanındaki perdecide çalışan bir kız*” (Kutlu, 2023, s. 91) sıfat tamlamasında özne “bir kız”dır. “Caddenin karşı yanındaki perdecide çalışan” kısmı, özne hakkında bilgi veren bir nitelemedir. Bu nitelemeyle öznenin nerede çalıştığı ve çalıştığı yerin nerede olduğu hakkında bilgi verilmektedir. “*Son nefesini verirken ‘ölmek istemiyorum!’ diye haykıran, geride ömür boyu ana kokusunun hasretini çekecek ve yaşadığı dehşeti asla unutamayacak bir evlat bırakan Emine*” (Tan, 2019, s. 13) sıfat tamlaması, bağlama unsurları dolayısıyla birden fazla sıfat-fiilli hareketi barındırmaktadır. Asıl sıfat tamlamasının öznesi “Emine”dir. Öznenin “Son nefesini verirken ‘ölmek istemiyorum!’ diye” haykırdığı, “geride ömür boyu ana kokusunun hasretini

çেকেcek ve yaşadığı dehşeti asla unutamayacak bir evlat” bıraktığı bilgisi, sıfat-fiilli hareketlerle sıfat tamlamasının ilk unsurunda bildirilmektedir. İki ana unsurun birinci unsurunda yer alan “geride ömür boyu ana kokusunun hasretini çekecek ve yaşadığı dehşeti asla unutamayacak bir evlat” şeklinde farklı bir sıfat tamlaması daha bulunmaktadır. Bu tamlamanın öznesi “bir evlat”tır. Öznenin “geride ömür boyu ana kokusunun hasretini” çekeceği ve “yaşadığı dehşeti asla” unutamayacağı bilgisi sıfat-fiilli hareketlerle verilmektedir. Örneklerde görüldüğü üzere anlatılmak istenen bir veya birden fazla hareket, sıfat-fiil ekleriyle birlikte bir kelime grubu içerisinde (üstelik öznesi hakkında çeşitli bilgiler vererek) yer alabilmektedir. Sıfat-fiil eklerinin, tek cümlede asıl fiille birlikte birden fazla hareketi bildirebilme işlevleri dolayısıyla kullanım sıklıkları diğer fiilimsi eklerine göre daha yüksektir. Sıfat-fiili sırasıyla isim-fiil (%28,904) ve zarf-fiil (%25,666) takip etmektedir.

Genel olarak en sık kullanılan fiilimsi eki, %18,492 oranla “-mAk” isim-fiil ekidir. “-mAk” isim-fiil ekine en yakın kullanım sıklığına sahip olan fiilimsi ekleri, sırasıyla “-DXK” (%18,417) ve “-An” (%18,247) sıfat-fiil ekleridir. Zarf-fiil eklerinden “-Xp” eki, %7,875 oranla fiilimsi eklerinin kullanım sıklığında ilk beşte olan tek zarf-fiil ekidir. Kullanım sıklığı en az olan fiilimsi ekleri, genellikle zarf-fiil ekleridir. Tabloda son on sıraya bakıldığında “-AsI” ve “-(X)r” sıfat-fiil ekleri ile birlikte sekiz zarf-fiil eki yer almaktadır. Son on sırada bulunan zarf-fiil eklerinin kullanımları %0,49 oranının altındadır.

Taranan öykülerden elde edilen verilerin sonucuna göre edebî dilde en sık kullanılan fiilimsi türü, 44,191% oranla sıfat-fiildir. Sıfat-fiili sırasıyla zarf-fiil (%31,035) ve isim-fiil (%24,775) takip etmektedir. En sık kullanılan fiilimsi eki, %19,754 oranla “-DXK” sıfat-fiil ekidir. “-DXK” sıfat-fiil ekine en yakın kullanım sıklığına sahip olan fiilimsi ekleri, sırasıyla “-An” (%16,404), “-mA” (%14,375) ve “-Xp” (%10,451) ekleridir. Gazete dilinde en sık kullanılan zarf-fiil eki “-ArAk” eki iken bulgulara göre edebî dilde “-ArAk” eki, zarf-fiil ekleri arasında dördüncü sıradadır.

Taranan köşe yazılarından elde edilen verilerin sonucuna göre gazete dilinde en sık kullanılan fiilimsi türü, %47,876 oranla sıfat-fiildir. Sıfat-fiili sırasıyla isim-fiil (%37,055) ve zarf-fiil (%15,069) takip etmektedir. En sık kullanılan fiilimsi eki, %26,618 oranla “-mA” isim-fiil ekidir. “-mA” isim-fiil ekine en yakın kullanım sıklığına sahip olan fiilimsi ekleri, sırasıyla “-An” (%21,885) ve “-DXK” (%15,777) sıfat-fiil ekleridir. Zarf-fiil eklerinden en sık kullanıma sahip olan “-ArAk” zarf-fiil eki, %6,513 oranla altıncı sırada yer almaktadır. Öykü taramalarında ve genel verilerde sıfat-fiil eklerinin kullanım sıklığına göre sıraları aynı iken gazete dilindeki sıralama farklıdır. Edebî dilde en sık kullanılan sıfat-fiil eki, “-DXK” ekidir, gazete dilinde ise en sık kullanılan sıfat-fiil eki, “-An” ekidir. Edebî dilde, “-mAz” sıfat-fiil ekinin kullanım sıklığı “-(X)r” ekinden daha fazla iken gazete

dilinde “-(X)r” sıfat-fiil eki, “-mAz” sıfat-fiil ekinden daha sık bir kullanıma sahiptir.

Gazete dilindeki fiilimsi gruplarını inceleyen Mazlum, çalışmasının *Sonuç ve Değerlendirme* bölümünde fiilimsi gruplarının kullanım sıklıklarına yer vermiş ve şu sonuçlara ulaşmıştır (Mazlum, 2018, s. 257-277):⁴

Tablo 16

Üç Fiilimsi Türünün Kullanım Sıklığı

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
Sıfat-Fiil	440	%40,4
İsim-Fiil	339	%31,1
Zarf-Fiil	311	%28,5

Tablo 17

İsim-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-mA	230	%67,8
-mAk	84	%24,8
-Xş	25	%7,4

Tablo 18

Sıfat-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-An	165	%37,5
-DXK	144	%32,7
-AcAK	76	%17,3
-mXş	44	%10,0
-(X)r	8	%1,8
-mAz	1	%0,2
-AsI	0	%0

⁴ Mazlum’un çalışmasında yer alan veriler, bu makalenin standartlarına uydurularak tablolaştırılmıştır.

Tablo 19
Zarf-Fiil Eklerinin Kullanım Sıklığı

Fiilimsi Eki	Sayısı	Oranı
-ArAk	116	%36,3
-ken	68	%21,2
-XncA	60	%18,9
-Xp	40	%12,5
-mAdAn	19	%5,9
-DXğXNdA	9	%2,8
-A	4	%1,2
-(X)r... -mAz	4	%1,2

Mazlum'un çalışması, kelime grubu merkezli bir çalışma olduğu için elde ettiği malzeme oldukça sınırlı ve az sayıdadır. Buna rağmen hem Mazlum'un ulaştığı veriler hem bu makaledeki veriler, fiilimsi eklerinin kullanım sıklığına dair yakın bir sonuç vermiştir. Her iki çalışmada da gazete dilinde en sık kullanılan fiilimsinin sıfat-fiil olduğu, en sık kullanılan fiilimsi ekinin “-mA” isim-fiil eki olduğu, en sık kullanılan sıfat-fiil ekinin “-An” eki olduğu ve en sık kullanılan zarf-fiil ekinin “-ArAk” eki olduğu saptanmıştır. Özellikle edebî dilin aksine her iki çalışmada da “-An” ve “-ArAk” fiilimsi eklerinin kendi türlerinin içinde en sık kullanılan ekler olarak saptanması, gazete dili ile ilgili bu kullanımın genel geçer olduğunu göstermiştir. Gazete dilindeki verilerin değerlendirildiği kısımda bahsedilen sıfat-fiil eklerinin, kullanım sıklığına göre sıralamalarının edebî dilden farklı olma durumu, Mazlum'un çalışmasında da gözlemlenmiştir. Elde edilen verilerle ortaya çıkan sıralamanın Mazlum'un ulaştığı sıralama ile aynı olması, gazete diline dair bulguların standartlığını desteklemektedir.

Edebî dil, gazete dili ve genel veriler incelendiğinde elde edilen bulgulara göre sıraları farklı olmak üzere her üç sınıflandırmada da en sık kullanılan üç fiilimsi eki aynıdır. Bu ekler “-mA” isim-fiil eki ile “-An” ve “-DXK” sıfat-fiil ekleridir. Dolayısıyla bu ekler, kendi türleri içinde de en sık kullanılan eklerdir.

İsim-fiil eklerinden “-mA” eki, bir hareketin adını vermekte ve bunu yaparken çokluk ekini, hâl eklerini, genitif ekini ve iyelik ekini alabilmektedir. Böylelikle cümle kuruluşunda belirtili nesne, özne, yer tamlayıcısı ve yüklem olarak kullanılabilir. “-mA” isim-fiil eki, bir iş ismi yapmakla beraber seyrek de olsa sıfat yapma işlevine sahiptir. Mesela “*Artık fotoğrafçılık stüdyoda, yapma ışıklar ve modern makinalar ile yapılıyor.*” (Kutlu, 2023, s. 78) cümlesinde “yapma ışıklar” bir sıfat tamlamasıdır. Bütün bu özellikler “-mA” isim-fiil ekinin işlek ve verimli olmasını sağlamaktadır. “-mA” eki, hâl eklerinden sadece bulunma ve ayrılma eklerini alabilmektedir, belirtme ve yönelme hâl eklerini alamamaktadır. Ayrıca çokluk, genitif ve iyelik eklerini de alamamaktadır. Cümle öğelerinden özne, belirtisiz nesne, yer tamlayıcısı (“-A” yönelme hâli

ile kurulanlar hariç) ve yüklem olarak kullanılabilir. İyelik eki alamaması nedeniyle isim tamlamalarında tamlanan kısmında kullanılamamaktadır. Genitif eki alamadığı için de belirtili isim tamlamalarında bulunamamaktadır. Sadece belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan kısmında seyrek de olsa kullanılabilir. Morfolojik verimlilikte “-mA” isim-fiil ekine göre daha az işlek olması dolayısıyla “-mA” ekinin gerisinde kalmaktadır.

“-Xş” isim-fiil eki, bir hareketin ismini bildirirken daha çok o hareketi bir tarz anlamı içinde vermektedir. “-mA” eki gibi çokluk, genitif, iyelik, ve hâl eklerini alabilmektedir. Cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı ve yüklem olarak kullanılabilir. Nesnenin her iki türünde yer alabilen tek isim-fiil ekidir. Bu yönüyle verimlidir fakat buna rağmen kullanımı diğer isim-fiil eklerine göre seyrek. Taramalarda kendi içinde sıralaması değişmeyen tek fiilimsi türü, isim-fiildir. İsim-fiil eklerinin hem edebî dilde hem de gazete dilinde (dolayısıyla genel veride) sıklık sıralamaları “-mA”, “-mAk”, “-Xş” şeklindedir.⁵

Sıfat-fiil ekleri doğrudan bir ismi niteledikleri için bu eklerden sonra herhangi bir ekin gelmemesi gerekmektedir fakat derin yapı dolayısıyla bir ismin alabileceği bütün ekleri alabilmektedirler. Derin yapıda olan bir özneyi temsil etmeleri işlekliklerini artırmaktadır. Sıfat-fiil eklerinden en sık kullanılanlar “-An” ve “-DXK” ekleridir. Ergin, “-An” sıfat-fiil ekinin “eskiden beri en geniş ölçüde” kullanıldığını ve özellikle sıfat-fiilde geniş zaman anlamını vermek için en çok bu eke başvurulduğunu belirtmiştir (Ergin, 2019, s. 335-336). Derin yapıdaki öznenin en büyük temsilcisi “-An” sıfat-fiil ekidir. Bu yönüyle cümle kuruluşunda özne, nesne, yer tamlayıcısı ve yüklem olarak kullanılması, diğer sıfat-fiil eklerine göre daha yaygındır.

Ergin’in “-DXK” sıfat-fiil eki ile ilgili “Kullanış sahasına hemen hemen daima iyelik ekli şekilleri ile çıkar ve böylece en geniş ölçüde kullanılır.” (Ergin, 2019, s. 335) ifadesiyle işaret ettiği iyelik eki ile birlikte kullanım, “-DXK” sıfat-fiil ekinin isim işlevidir. İyelik eki almadıklarında sıfat işlevinde olurlar. Örneğin “Akla gelmedik şeyler onun başına geliyordu.” (Uçar, 2024, s. 90) cümlesindeki “akla gelmedik şeyler” tamlamasında “-DXK” eki, sıfat görevindedir. “Akla gelmediği” şeklinde iyelik ekli bir kullanım ise isim işleyişine örnektir. “-AcAK” sıfat-fiil eki de iyelik eki olmadan kullanıldığında sıfat, iyelik ekiyle kullanıldığında isim görevindedir. “-AcAK” sıfat-fiil ekinin “-DXK” ekinden farkı, sıfat görevindeyken öznesini niteleyebilmesidir. “-DXK” sıfat-fiil eki, diğer sıfat-fiil eklerinin aksine yapanını niteleyememektedir. “Sevilen çocuklar”, “sevilesi çocuklar”, “sevilecek çocuklar”, “sevilir çocuklar”, “sevilmez çocuklar”, “sevilmiş çocuklar” örneklerindeki sıfat-fiiller özneyi

⁵ Bu sonuca göre *Giriş* bölümünde bahsedilen Özkan vd.nin çalışmalarındaki isim-fiil ekleri arasında “-mAk” ekinin daha fazla kullanıldığı iddiası geçersizdir.

nitelemiştir. “*Sevildik çocuklar*”, “*koklandık çiçek*” (“*koklanan çiçek*”, “*koklanacak çiçek*”, “*koklanmış çiçek*” vb.), “*sürüldük çamur*” (“*sürülesi çamur*”, “*sürülmez çamur*”, “*sürülür çamur*” vb.) gibi kullanımlar yoktur. Bu tip kullanımlar yalnızca olumsuzluk ekinin ardından gelen “-DXK” sıfat-fiil eklerinde görülmektedir: “*Sevilmedik çocuk olmamalı.*”, “*Koklanmadık çiçek kalmamış.*”, “*Sürülmedik çamur bırakmadılar.*”

“-DXK” ekinin, sıfat-fiil eklerinin temel görevlerinden biri olan kendi öznesini niteleme özelliğinde işlevsiz olmasına rağmen iyelik ekiyle birlikte kullanımı ve bu kullanımla birlikte doğrudan bir ismi niteleyebilmesi en sık kullanılan sıfat-fiil eklerinden biri olmasını sağlamıştır.

Yapılan taramalarda kullanım sıklığı en az olan sıfat-fiil ekinin “-AsI” olduğu gözlemlenmiştir. “-AsI” sıfat-fiil eki yazı dilinde olduğu gibi konuşma dilinde de seyrek bir kullanıma sahiptir. Konuşma dilinde “yoğunlukla argo, beddua gibi olumsuz yönü ağır basan ifadelerde kullanım göstermektedir.” (Altuntaş, 2020, s. 68). Dolayısıyla anlam dünyası ile kullanıldığı alan daralması ve kullanımdan düşmesine neden olmuştur.

Bulgulara göre zarf-fiil ekleri, edebî dilde sık bir kullanıma sahipken gazete dilinde daha seyreklerdir. Nitekim edebî dilde kullanım oranları %31,035 iken gazete dilinde %15,069’dur. Zarf-fiiller; isim-fiil ve sıfat-fiil eklerinin aksine isim çekim eklerini alamazlar. İsim-fiil ve sıfat-fiil ekleri genellikle hâl eklerini alarak cümlelerin öğelerini oluştururlar. Zarf-fiiller ise ek almamalarına karşın bütün fiilimsi gruplarında zarf tümleci olabilirler ve fiilimsi ekli her hareketin tarzını, sebebini veya zamanını niteleyebilirler. Genel itibarıyla en sık kullanılan zarf-fiil ekleri “-A”, “-ArAk”, “-ken” ve “-Xp” ekleridir.

“-Xp” zarf-fiil eki bağlama unsurlarının yerine kullanılabilir. “*Helallik alıp İstanbul’un yolunu tuttu.*” (Kutlu, 2023, s. 77) cümlesi, “*Helallik aldı ve İstanbul’un yolunu tuttu.*” işleyişindedir. İki farklı cümle “ve” ile bağlanırken “-Xp” zarf-fiil ekiyle tek cümlede aynı anlam verilebilmektedir. Bir cümlede asıl fiilin veya bir fiilimsi grubunda asıl unsurun hareketini nitelerken bir öncelik sonralık sıralaması yapar. “-Xp” eki, söz konusu özellikleriyle kullanım sıklığını korumaktadır.

“-ArAk” zarf-fiil ekinin işlek olmasının nedenlerinden biri, diğer zarf-fiil eklerinin yerine kullanılabilir olmasıdır. “*Mağaranın derinliklerinden kıvrıla kıvrıla geliyor.*” (Arslan, 2024, s. 69) cümlesindeki “-A” zarf-fiil ekinin ikilemeyle bildirdiği ifadeyi “-ArAk” zarf-fiil eki, “*Mağaranın derinliklerinden kıvrılarak geliyor.*” şeklinde tek bir kelimeyle anlatabilmektedir. “*Herhangi bir engeli düşünmeksizin ilerlemek gerekir.*” cümlesindeki “-mAksızIn” zarf-fiil eki yerine “*Herhangi bir engeli düşünmeyerek ilerlemek gerekir.*” örneğinde olduğu gibi “-ArAk” zarf-fiil eki kullanılabilir. “*Bismillah deyip sağ ayağımı içeri attım.*” (Orman,

2024, s. 122) cümlesindeki “-Xp” zarf-fiil eki yerine “*Bismillah diyerek sağ ayağımı içeri attım.*” şeklinde “-ArAk” zarf-fiil eki kullanılabilir. ⁶

“-A” zarf-fiilli kullanımlarda en çok “*diye*” kelimesine rastlanmıştır. Taranan metinlerden elde edilen verilere göre gazete dilinde 31 “-A” zarf-fiil ekli kelimenin 26 tanesi (yani %83,87’si), edebî dilde 425 “-A” zarf-fiil ekli kelimenin 288 tanesi (yani %67,75’i) “*diye*” şeklindedir. Genele bakıldığında 456 “-A” zarf-fiilli kelimenin 314’ü (yani %68,86’sı) “-*diye*”den oluşmuştur. Ergin, “-A” zarf-fiil ekinin “*diye*”de tek “-e” ile kullanılmasını “edat durumuna düşmüş gibidir.” şeklinde açıklamıştır (Ergin, 2019, s. 339). Neden bildiren edat olarak kullanıldığı için zarf-fiil eklerinin ek almama özelliklerine aykırı olarak (ek fiilin derin yapıda bulunmasıyla) “-DX”, “-mXş, ve “-sA” ekleriyle birleşebilmektedir. Örneğin “*Hastane valizimi hazırlıyorum. Pijama, terlik, ıslak mendil, tarak... Başka ne gerekiyor acaba? Çocukken ıssız bir adaya düştüğümüzde yanımıza almak istediklerimizi sorarlardı. Böyle zamanlara hazır olalım, diyeydi muhtemelen.*” (Altundağ, 2024, s. 81) cümlesinde “*diye*” edatı ek-fiil dolayısıyla “-DX” ekini almıştır. Seyrek bir kullanımı olsa da ek-fiil aracılığıyla ek alması ve “-de-” fiili ile “-A” zarf-fiil ekinin birlikteliğinden bir neden bildirme işlevi oluşması dolayısıyla “-A” zarf-fiilli kelimeler içinde “*diye*”nin kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır.

“-ken” zarf-fiil eki, ek-fiil ile en sık kullanılan fiilimsi ekidir. Bu özelliği ile isimlere de gelebilmektedir. Genel itibarıyla nitelediği asıl fiille veya fiilimsi grubundaki asıl unsurla bir eş zamanlılık ifadesi taşımaktadır ve karşılaştırma yapma işlevinde de kullanılabilir. Sıralanan özellikler dolayısıyla kullanım sahası birçok zarf-fiil ekine göre daha yaygındır.

Literatürde bir biçim birimin veya herhangi bir dil unsurunun kullanım sıklığına dair tahmin yürütmek yerine sıklık çalışmalarıyla gerçeğe yakın bir sonuca ulaşmak gerekir. Bu çalışmayla fiilimsi eklerinin kullanım sıklığı, bulgular sonucu gerçeğe en yakın şekilde saptanmaya çalışılmıştır. Türkçenin tarihî dönemleri ile çağdaş Türk dillerinin morfolojik özellikleri de bu tip nicel araştırmalarla farklı bir açıdan değerlendirilmelidir.

⁶ Son örnek cümledeki kullanım, çok yaygın değildir. “-Xp” zarf-fiil eki öncelik sonralık sıralaması yaparken bitmiş bir eylemin ardından asıl fiilin gerçekleştiğini bildirir. “-ArAk” zarf-fiil eki ise bir eş zamanlılık ifadesi taşır. Bu yüzden yakın kullanımda olsalar da özellikle yazı dilinde birbirlerinin yerine kullanımları seyrektir.

Kaynakça

- Altuntaş, S. (2020). Türkiye Türkçesinde iç içe fiilimsi grubu (Tez No. 629304) [Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Altuntaş, S. (2022, Mayıs 18-20). *Yazı dilinde bir uzun cümle sağlayıcı: iç içe fiilimsi grubu* [Sözlü bildiri]. Bilim ve Yazı Dili Olarak Türkçe Sempozyumu, Kayseri, Türkiye.
- Argunşah, M. (2011). Türkçede zarf-fiil eklerinin durum ekleriyle kalıplaşması. *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), ss. 55-68. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1931>
- Bayraktar, N. (2018). *Türkçede fiilimsiler*. TDK Yayınları.
- Deniz Yılmaz, Ö. (2009). *Türkiye Türkçesinde eylemsi*. TDK Yayınları.
- Eraslan, K. (1980). *Eski Türkçede isim-fiiller*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ergin, M. (2019). *Türk dil bilgisi*. Boğaziçi Yayınları.
- Gülsevin, G. (2000). Türkiye Türkçesinde birleşik zarf-fiiller. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 122-143. <https://acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/handle/11630/2455>
- Johanson, L. (1972, Eylül 27-29). *Fiilimsi önermelerin görevleri üzerine* [Sözlü bildiri]. *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı*, Ankara, Türkiye.
- Mazlum, A. (2018). Gazete dilinde fiilimsi grupları (Tez No. 489099) [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Özkan, A. Toker, M. ve Aşçı, U. D. (2020). *Türkiye Türkçesi söz dizimi*. Palet Yayınları.
- Seyidoğlu, H. (2000). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*. Güzem Yayınları.

Örneklerin Alındığı Kaynaklar

- Arslan, B. (2024). Mağara. *Dil ve Edebiyat*, 189, 67-71.
- Kılınç, İ. (2024). Benekli. *Türk Dili*, 870, 64-67.
- Kutlu, M. (2023). Fotoğrafçı sarhoş Mustafa. *İyiler ölmez*. Dergâh Yayınları.
- Orman, M. (2024). Aldanmak. *Olağan Hikâye*, 24, 122-124.
- Uçar, B. (2024). Hesna'nın günahı. *Türk Dili*, 865, 90-94.
- Ünüvar, A. (2024). Riga cetveli. *Türk Dili*, 868, 102-104.

Ek**Öykü Kitaplarından Taranan Metinler**

- Altan, M. (2019). Koku. *Kördüğümün kanatları*. AZ Yayıncılık.
- Arslan, G. (2022). Ben evlat, kız evlat! *Kanayak*. Can Sanat Yayınları.
- Erdem, K. (2023). Seyrek yolcu. *Şu yağmur bir yağsa*. Sel Yayıncılık.
- Eriş, M. Ü. (2022). Tekfur çiftliği. *Kara yarısı*. Can Sanat Yayınları.
- Kesmez, M. (2014). Bir dost. *Atları bağlayın geceyi burada geçireceğiz*. Sel Yayıncılık.
- Koçak, N. (2021). Bir kelam lütfen. *Gölgedeki yüzler*. Tohum Yayıncılık.
- Kopan, Y. (2021). Uyku koyunu. *Bana kuşlar söyledi*. Can Sanat Yayınları.
- Kutlu, M. (2023). Fotoğrafçı sarhoş Mustafa. *İyiler ölmez*. Dergâh Yayınları.
- Mungan, M. (2017). Anahtar kelime. *Dokuz anahtarlı kırk oda*. Metis Yayınları.
- Özsoy, A. M. (2017). Çatısı akmış fotoğraflar. *Korku yokuş aşağıydı*. Doğan Kitap.
- Pehlivan, K. (2018). Nejat. *Yüzyıllık defter*. Ötüken Neşriyat.
- Saymaz, İ. (2020). Bünyamin. *Balkon sefası*. İletişim Yayınları.
- Söğüt, M. (2011). İyi geceler ölü kediler. *Deli kadın hikâyeleri*. Yapı Kredi Yayınları.
- Tan, C. (2019). Çılgılık. *İssız kadınlar sokağı*. Doğan Kitap.
- Yaşar, Ş. (2018). Teessüf ederim Muazzez. *Göçüp gidenler koleksiyoncusu*. Doğan Kitap.

Dergilerden Taranan Metinler

- Akad, N. (2024). Uğursuz. *Dil ve Edebiyat*, 191, 83-84.
- Alkan, A. (2024). Lâl. *Olağan Hikâye*, 22, 100-102.
- Alp, E. (2024). Oyaladım en acı yerlerinden çevremi. *Türk Dili*, 865, 106-109.
- Altundağ, D. (2024). Başka ne isterim? *Dil ve Edebiyat*, 183, 78-81.
- Altundağ, D. (2024). Zart zurt TV. *Olağan Hikâye*, 23, 12-15.
- Anlamaz, M. E. (2024). Dert salan. *Olağan Hikâye*, 24, 100-103.
- Arslan, B. (2024). Mağara. *Dil ve Edebiyat*, 189, 67-71.
- Arslan, Ş. (2024). Gece kırsağına rastladım. *Türk Dili*, 870, 38-42.

- Atak, F. Z. (2024). Berahut. *Olağan Hikâye*, 23, 91-93.
- Bozok, S. (2024). Kerpiç evlerin gölgesinde. *Olağan Hikâye*, 25, 100-102.
- Buğdaycı, E. (2024). Seyfettin'in uçuşu. *Olağan Hikâye*, 23, 80-82
- Büyükbayram, Ş. (2024). Sakat atları vururlar. 865, 96-99.
- Canıbek Kesikoğlu, E. (2024). Bir kuşun başını. *Türk Dili*, 865, 86-89.
- Canıbek Kesikoğlu, E. (2024). Makarina. *Olağan Hikâye*, 23, 22-25.
- Ceylan, A. (2024). Nafile. *Dil ve Edebiyat*, 184, 77-81.
- Ciğirim, C. (2024). Avuç içi kadar. *Dil ve Edebiyat*, 190, 92-93.
- Çerçi, F. R. (2024). Öldü sanmışım. *Olağan Hikâye*, 22, 4-7.
- Erdem, Ö. (2024). Kontun düşüşü ve inci küpeli kızın yükselişi. *Olağan Hikâye*, 23, 103-106.
- Etöz, M. (2024). Kâfurlu eller. *Olağan Hikâye*, 23, 77-79.
- Eyüboğlu, D. (2024). Uzun zamandır bekliyorum, Kalipso. *Dil ve Edebiyat*, 186, 72-75.
- Genç, E. (2024). Tam şarkıya girilecek yer. *Türk Dili*, 869, 54-57.
- Gezer, E. (2024). Memento mori. *Dil ve Edebiyat*, 189, 90-91.
- Gökçe, N. (2024). Bir saniye. *Olağan Hikâye*, 24, 34-35.
- Göktaşoğlu, D. (2024). Avanoslu. *Olağan Hikâye*, 23, 100-102.
- Güleç, Y. (2024). Hulki Tözenç'in ruhsatı. *Olağan Hikâye*, 25, 92-95.
- Gültekin, H. (2024). Bekleyenler. *Olağan Hikâye*, 23, 97-99.
- Günay, A. (2024). Ceket cebindeki para. *Türk Dili*, 872, 98-102.
- Gündüz, T. (2024). Duvarların dili. *Türk Dili*, 869, 26-29.
- Kahraman, B. (2024). Yüzümdeki fare. *Olağan Hikâye*, 21, 85-88.
- Kakçı, K. (2024). Ev. *Dil ve Edebiyat*, 188, 74-78.
- Kara Subaşı, A. (2024). Zaten yazıldılar. *Olağan Hikâye*, 21, 94-96.
- Keleş, H. (2024). Yağmur. *Olağan Hikâye*, 24, 26-29.
- Kılıç, H. (2024). Kule. *Olağan Hikâye*, 21, 25-26.
- Kılınç, İ. (2024). Benekli. *Türk Dili*, 870, 64-67.
- Meraki, S. (2024). Dede adam. *Olağan Hikâye*, 21, 44-48.
- Mert Yunak, H. (2024). Mülteci. *Olağan Hikâye*, 24, 97-99.
- Nizam, S. (2024). Deli deliden hoşlanır. *Türk Dili*, 867, 50-52.

- Oğuz, S. (2024). Öğle arası 6. *Türk Dili*, 871, 101-103.
- Oğuzbey, O. (2024). Çok güzel üzüldü Mualla. *Olağan Hikâye*, 25, 30-33.
- Oral, İ. (2024). Yenildim. *Dil ve Edebiyat*, 185, 95-96.
- Orman, M. (2024). Aldanmak. *Olağan Hikâye*, 24, 122-124.
- Öcal, T. (2024). Uzaktan. *Olağan Hikâye*, 22, 96-99.
- Önür, F. (2024). Ölüm ilanı. *Olağan Hikâye*, 25, 13-15.
- Özcan, R. (2024). Hiçbir şey yerli yerinde değil. *Türk Dili*, 871, 40-43.
- Öztoprak, M. (2024). Gemileri yakan. *Olağan Hikâye*, 23, 94-96.
- Öztürk, Ö. (2024). Dergâha gelmek. *Olağan Hikâye*, 21, 97-100.
- Pamuk, G. (2024). İlhami. *Olağan Hikâye*, 21, 125-128.
- Safalı, E. (2024). El yazısı. *Olağan Hikâye*, 22, 25-27.
- Selvi, F. (2024). Seddülbahir’de bir seher vakti. *Olağan Hikâye*, 21, 78-81.
- Şengül, M. (2024). Yöntem ve bir yılan. *Olağan Hikâye*, 23, 87-90.
- Taş, İ. (2024). Eski zaman. *Dil ve Edebiyat*, 190, 87-91.
- Tuncel, F. E. (2024). İbrahim. *Dil ve Edebiyat*, 188, 79-81.
- Tuncer, S. (2024). Bir sabah. *Dil ve Edebiyat*, 181, 66-69.
- Uçar, B. (2024). Hesna’nın günahı. *Türk Dili*, 865, 90-94.
- Uzun, F. (2024). Erteleme çabası. *Olağan Hikâye*, 25, 96-99.
- Ünüvar, A. (2024). Riga cetveli. *Türk Dili*, 868, 102-104.
- Yalçın, Z. S. (2024). Karanlık bir yaz. *Türk Dili*, 869, 94-98.
- Yaşaroğlu, M. (2024). Yalnızlık kalbin çocukluğudur. *Dil ve Edebiyat*, 182, 93-96.
- Yetik, A. (2024). Gelinim elinden. *Olağan Hikâye*, 23, 4-7.
- Yıgıcı, S. (2024). Cevdet’in düşüşü. *Dil ve Edebiyat*, 183, 82-84.
- Yıldırım, Y. (2024). Vasata dönüş. *Dil ve Edebiyat*, 189, 76-77.
- Yılmaz, A. (2024). Boşluğun sesi. *Olağan Hikâye*, 24, 104-106.
- Yılmaz, A. (2024). Kızın adı Ayça. *Türk Dili*, 867, 95-97.
- Yılmaz, G. (2024). Yüzünden düşen. *Olağan Hikâye*, 24, 16-19.
- Yırtmaz, M. (2024). Devrilmesi gerekenler. *Dil ve Edebiyat*, 189, 86-89.

Gazetelerden Taranan Metinler

Açar, M. (2024, 25 Eylül). Coppola'dan epik bir film Megalopolis. *Haber Türk*.

Aka, E. (2024, 14 Ekim). Sanatçılar kadına şiddete ‘dur’ dedi. *Milliyet*.

Alabarda, Y. (2024, 25 Eylül). İddialara göre. *Akşam*.

Albayrak, L. (2024, 8 Ekim). Kullandığımız ama başka anlamlara sahip kelimeler 2. *Takvim*.

Alçı, N. (2024, 10 Ekim). Yeni bir çözüm süreci mümkün mü? *Haber Türk*.

Aliçavuşoğlu, S. (2024, 25 Eylül). Teknoterör. *Aydınlık*.

Alkin, K. (2024, 14 Ekim). 21. yüzyıl refah toplumunun kodları. *Sabah*.

Altınok, M. (2024, 25 Eylül). Affı kaldırın. *Sabah*.

Andaç, F. (2024, 8 Ekim). Edebi buluşmaların anlamı. *Cumhuriyet*.

Aşık, M. (2024, 8 Ekim). Cinnet hâli. *Milliyet*.

Bardakçı, M. (2024, 14 Ekim). Büyük devlet olmanın yolu kendi silâhını bizzat yapmaktan geçer ve kredi kartlarından alınacak 750 lira bu yolda sadece bir katredir! *Haber Türk*.

Bayer, Y. (2024, 8 Ekim). Kanlı kargaşa... Uluslararası gerginlik ve krizde neredeyiz. *Hürriyet*.

Behramoğlu, A. (2024, 25 Eylül). Allah korkusu ve kuldan utanmak. *Cumhuriyet*.

Bengin, T. (2024, 14 Ekim). BM sen de İsrail'i istenmeyen ülke ilan et. *Milliyet*.

Bol, F. (2024, 14 Ekim). Enerji teknoloji ve millî güvenlik (6). *Hürriyet*.

Çakır, C. (2024, 8 Ekim). Satmak bile zor. *Aydınlık*.

Çekirge Paksoy, A. (2024, 14 Ekim). Toplumsal gelişim için her alanda eğitim şart. *Posta*.

Çelik, H. (2024, 8 Ekim). Gazze'nin yeniden inşası 80 yıl sürebilir. *Posta*.

Çelik, M. (2024, 8 Ekim). Vahşi gündem ve ruh sağlığımız. *Posta*.

Diler, E. (2024, 25 Eylül). Ring. *Takvim*.

Donat, Y. (2024, 25 Eylül). Urfa'nın etrafı dumanlı dağlar. *Sabah*.

Erandaç, B. (2024, 15 Eylül). Türk enerjisi. *Takvim*.

Erdoğan, K. (2024, 14 Ekim). Masa tenisinde gelenek sürüyor. *Aydınlık*.

Ersanel, N. (2024, 25 Eylül). Cennetin krallığı. *Yeni Şafak*.

- Esen, M. (2024, 14 Ekim). Hükümetler gelir gider, anayasa kalıcıdır. *Cumhuriyet*.
- Evren, B. (2024, 25 Eylül). Bu kez de kitaptan tasarruf. *Aydınlık*.
- Fırat, H. (2024, 8 Ekim). Şiddete ve ruhsal hastalıklara karşı acil eylem planı şart. *Hürriyet*.
- Genç, H. (2024, 25 Eylül). Ün'ün kaçakçılıktan haberi yokmuş! *Akşam*.
- Güçlü, A. (2024, 25 Eylül). O, 0.1'lik puanlar kader belirliyor. *Milliyet*.
- Güler, Ç. (2024, 8 Ekim). Yoksulluk şişmanlığı. *Cumhuriyet*.
- Güler, H. (2024, 8 Ekim). Kazakistan'a 12 milyar dolar getiren tahkim modeli. *Sabah*.
- Güller, M. A. (2024, 14 Ekim). TRT İsrail'i memnun edecek. *Cumhuriyet*.
- Gültekin, S. (2024, 14 Ekim). Parayı yönetemeyen Makbule Hanım. *Posta*.
- Güngör, D. (2024, 25 Eylül). Türkiye'de yatırım sözü. *Sabah*.
- Güngör, N. (2024, 8 Ekim). Sadece siyasi sınırlar mı? *Habertürk*.
- Güven, U. (2024, 8 Ekim). Eski zaman gerçek mi oluyor? *Aydınlık*.
- Hacısalıhoğlu, Y. (2024, 8 Ekim). Soykırımın bir yıllık acı tablosu. *Akşam*.
- Heper, T. (2024, 25 Eylül). Kirayı elden vermek. *Posta*.
- Kalkandelen, Z. (2024, 25 Eylül). Solun asıl sorunu: solmuş gibi rol yapan sahtekârlar. *Cumhuriyet*.
- Kantar, C. (2024, 14 Ekim). Riskler artıyor ama sağlığın yeri başka. *Posta*.
- Karagöl, E. T. (2024, 14 Ekim). BRICS dengeleri değiştirebilir mi? *Yeni Şafak*.
- Karagozoğlu, N. (2024, 14 Ekim). İsteğim var. *Takvim*.
- Kılıç, C. (2024, 14 Ekim). Genel sağlık sigortası hakkında her şey. *Milliyet*.
- Kızıлтаş, E. (2024, 25 Eylül). Dünya umurunda değil. *Takvim*.
- Koçak, D. (2024, 25 Eylül). Şehre dönüş notları. *Milliyet*.
- Kutay, T. (2024, 14 Ekim). Şimdi susarsan kaybedersin. *Akşam*.
- Levent, S. (2024, 25 Eylül). Yapay zekâ ne getiriyor ne götürüyor. *Hürriyet*.
- Metiner, M. (2024, 8 Ekim). Gümülcine'den Kırcaali'ye... Yürek coğrafyamıza kim sınır çizebilir? *Yeni Şafak*.
- Miş, N. (2024, 14 Ekim). Bölgesel kriz, iç cephe ve uzlaşma iklimi. *Sabah*.

- Müftüoğlu, O. (2024, 14 Ekim). Yeni bir tehdit kronik hastalık pandemisi. *Hürriyet*.
- Ölker, K. (2024, 25 Eylül). Konser hikâyesi film oluyor. *Posta*.
- Öymen, A. (2024, 25 Eylül). Bir o eksikti. *Cumhuriyet*.
- Özcan, G. (2024, 14 Ekim). Nefret sevgiyi nasıl yeniyor? *Yeni Şafak*.
- Özçelik, İ. (2024, 25 Eylül). ABD ve İsrail'in çılgın dönemi. *Aydınlık*.
- Özer, M. (2024, 8 Ekim). Özgüven devrimi ve köleler. *Akşam*.
- Pazarcı, E. (2024, 25 Eylül). Adam yok belli. *Akşam*.
- Sandık, U. (2024, 14 Ekim). Otomotivin kalbi Paris'te atıyor. *Sabah*.
- Sarıkaya, M. (2024, 25 Eylül). Orta Doğu'nun düştüğü suskunluk sarmalı. *Haber Türk*.
- Sarısu, E. (2024, 25 Eylül). Aylıkların düşüp düşmeyeceği aralıkta netleşir. *Posta*.
- Sayiner, A. (2024, 14 Ekim). Boğaz'da sörf trendi. *Hürriyet*.
- Sipahi, D. (2024, 25 Eylül). Dijital göçebeler için dünyada yarış var. *Hürriyet*.
- Soylu, Ö. B. (2024, 25 Eylül). Hayaller AB, hayatlar BRICS mi? *Yeni Şafak*.
- Şahin, Z. (2024, 8 Ekim). Çevreci görünümlü sömürge modeline hayır. *Milliyet*.
- Şeker, M. (2024, 8 Ekim). Taş yağsa daha iyiydi. *Yeni Şafak*.
- Şen, B. (2024, 14 Ekim). Ankara'nın tarih ve kültür hazinesi Beypazarı. *Posta*.
- Şendir, Ö. (2024, 25 Eylül). Suç işlemekte ısrara ceza. *Milliyet*.
- Tan, E. (2024, 8 Eylül). İnsanlık ile savaşılan kavim. *Takvim*.
- Tayız, K. (2024, 14 Ekim). İran'ı rahatsız mı edeceğiz? *Akşam*.
- Temel, Ş. G. (2024, 14 Ekim). Kök hücre maymun retinasını onardı. *Aydınlık*.
- Tutar, B. (2024, 8 Ekim). Batı'nın yeni laneti. *Sabah*.
- Türkyılmaz, S. (2024, 14 Ekim). Kolonyal bir ideoloji olarak Siyonizm'in iflası. *Yeni Şafak*.
- Ünal, A. (2024, 14 Ekim). Yeni bir çözüm süreci mi? *Yeni Şafak*.
- Üstün, K. (2024, 25 Eylül). Washington'ın gözüyle BM ve Türkiye'nin reform ısrarı. *Yeni Şafak*.

Yalçın, H. (2024, 25 Eylül). Ara sıcak. *Takvim*.

Yerlikaya, T. (2024, 14 Ekim). Yeni anayasa ne kadar mümkün? *Yeni Şafak*.

Yıldırım, A. (2024, 14 Ekim). Faiz farkı ile güçlü dolar zayıf euro. *Haber Türk*.

Yıldızoğlu, E. (2024, 14 Ekim). Geçmiş her gün yeniden tanımlanır. *Cumhuriyet*.

Yılmaz, İ. (2024, 25 Eylül). Müzayede sezonu ustalarla açılıyor. *Hürriyet*.

Yücel, M. İ. (2024, 14 Ekim). Hükûmet direksiyon hakimiyetini kaybetti. *Aydınlık*.

Zengin, T. (2024, 14 Ekim). Bu tarihe dikkat. *Akşam*.

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Yazarların Katkı Oranları

Makale tek yazarlıdır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada çıkar çatışmasına neden olabilecek herhangi bir durum söz konusu değildir.

Finansman

Bu makale ile ilgili herhangi bir finansal destek alınmamıştır